

Finansiering av spesialundervisning i friskular Hordaland fylkeskommune

April 2019

«Gjennomgang av modell for
finansiering av spesialundervisning i
friskular»

April 2019

Rapporten er utarbeidd for
Hordaland fylkeskommune av
Deloitte AS.

Deloitte AS
Postboks 6013 Postterminalen,
5892 Bergen
tlf: 55 21 81 00

Innhald

Samandrag	4
1. Innleiing	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Føremål og problemstillingar	5
1.3 Avgrensing	5
1.4 Metode	5
1.4.1 Dokumentanalyse	5
1.4.2 Intervju	5
1.4.3 Verifiseringsprosess	6
1.5 Oppbygging av rapporten	6
2. Regelverk knytt til finansiering av spesialundervisning i friskular	7
3. Finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland	9
3.1 Friskular i Hordaland fylkeskommune	9
3.2 Spesialundervisning i offentlege skular og i friskular i Hordaland	9
3.3 Modell for finansiering av spesialundervisning i friskular	10
3.3.1 Modell nytta før lovendringa hausten 2017	10
3.3.2 Dagens modell for finansiering av spesialundervisning for elevar i ordinære klassar	11
3.3.3 Finansiering av spesialundervisning for elevar med større tilretteleggingsbehov	12
3.3.4 Fylkeskommunen sine erfaringar med modellane	13
4. Finansiering av spesialundervisning i friskular i andre fylkeskommunar	15
4.1 Akershus fylkeskommune	15
4.1.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning	15
4.2 Rogaland fylkeskommune	16
4.2.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning	16
4.3 Sogn og Fjordane fylkeskommune	17
4.3.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning	17
5. Vurderingar	19
5.1 Samanlikning av modellane for finansiering av spesialundervisning	19
5.2 Hordaland fylkeskommune si finansieringsordning sett i forhold til relevant regelverk	20
6. Konklusjon og anbefalingar	22
Vedlegg 1: Høyringsuttale	23
Vedlegg 2: Sentrale dokument og litteratur	24

Samandrag

Deloitte har på oppdrag frå kontrollutvalet i Hordaland fylkeskommune gjennomgått ordninga for finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland fylkeskommune. Vi har i tillegg kartlagt finansieringsordningane i tre andre fylkeskommunar: Akershus, Rogaland og Sogn og Fjordane. Føremålet med oppdraget har vore å undersøke i kva grad andre fylke nyttar andre modellar for finansiering av spesialundervisning i friskular enn Hordaland fylkeskommune, og å vurdere kor vidt Hordaland fylkeskommune sin modell er i samsvar med krav i regelverket. Revisjonen har nytta dokumentanalyse og intervju for å kartlegge dei ulike modellane i dei ulike fylka.

Undersøkinga viser at det er til dels store forskjellar mellom ulike fylkeskommunar sine modellar for refusjon av kostnader til spesialundervisning i friskular. Samtidig er det i regelverket ikkje stilt krav om likebehandling på tvers av dei ulike skuleeigarane – i dette tilfellet fylkeskommunane. Det avgjerande for å kunne seie at ei ordning for refusjon av friskulane sine kostnader oppfyller krava i lova, er at den sikrar likebehandling av friskular og offentlege skular innanfor den enkelte fylkeskommune. Det er heller ikkje krav om at ein fylkeskommune må nytte lik modell for å finansiere spesialundervisning i offentlege skular og i friskular, men fylkeskommunen må sikre at friskulane ikkje kjem dårlegare ut enn dei offentlege skulane når det gjeld å få dekkja kostander til spesialundervisning.

Når det gjeld modellen som ligg til grunn for Hordaland fylkeskommune si finansiering av spesialundervisning i friskular, finn revisjonen grunn til å stille spørsmål ved om berekninga av potten som skal nyttast til å finansiere spesialundervisninga i friskulane, oppfyller krava i friskulelova § 3-6 andre ledd om likebehandling, og at berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning. Dette fordi potten blir berekna med grunnlag i historiske data om spesialundervisning i dei offentlege skulane, og ikkje tek omsyn til omfanget av spesialundervisning i friskulane. Tal frå Hordaland fylkeskommune viser samtidig at det dei siste tre skuleåra har vore ein større prosentdel elevar med spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane, og at det i snitt er vedtak om fleire timar spesialundervisning per elev i friskulane enn i dei offentlege skulane.

Vidare meiner revisjonen det er ei vesentleg svakheit at Hordaland fylkeskommune ikkje har etablert skriftlege retningsliner som skildrar modellen og sjølve berekninga av refusjon til friskulane. Fylkeskommunen kan etter revisjonen si vurdering ikkje dokumentere at krav om likebehandling blir oppfylt gjennom modellen som blir nytta, og revisjonen meiner også at manglande skriftleggjing medfører at ordninga ikkje er tilstrekkeleg transparent og etterprøvbar.

Basert på det som kjem fram i gjennomgangen, vil revisjonen tilrå at Hordaland fylkeskommune set i verk følgjande tiltak:

- Sikrar at berekning av «pott» til refusjon av kostander til spesialundervisning ivaretek krav om likebehandling og krav om at berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning
- Utarbeider skriftlege retningsliner og rutinar som skildrar modellen som blir nytta, prosessen med berekning av refusjon til skulane, eventuelle kompenserande tiltak mv.

1. Innleiing

1.1 Bakgrunn

Deloitte har i samsvar med utarbeidd prosjektplan og bestilling frå kontrollutvalet 11. februar 2019, i sak PS7/2019, gjennomgått ordninga for finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland fylkeskommune.

1.2 Føremål og problemstillingar

Føremålet med gjennomgangen har vore å vurdere Hordaland fylkeskommune si ordning for finansiering av spesialundervisning i friskular. Følgjande problemstillingar ligg til grunn for undersøkingane som er gjort:

1. I kva grad har andre fylkeskommunar, representert ved Akershus, Rogaland og Sogn og Fjordane, andre ordningar for finansiering av spesialundervisning i friskular?
2. Er Hordaland fylkeskommune si ordning for finansiering av spesialundervisning i friskular i samsvar med relevant regelverk?

1.3 Avgrensing

Deloitte har i samband med oppdraget ikkje vurdert om finansieringsordningane i andre fylkeskommunar er i samsvar med relevant regelverk.

Opplæringstilbod i friskular som er rekna som særskilt tilrettelagd opplæring for funksjonshemma, jf. friskulelova § 2-1 f, blir finansiert gjennom statleg tilskot.¹ Finansiering av spesialundervisning til elevar som har plass i slike særskilde opplæringstilbod er difor ikkje omfatta av denne gjennomgangen.

1.4 Metode

Dokumentanalyse og intervju er nytta i samband med oppdraget, og er nærare skildra nedanfor. Kvalitetssikring i alle fasar av oppdraget er underlagt krava til kvalitetssikring i Deloitte Policy Manual (DPM).

Oppdraget er gjennomført i tidsrommet februar til april 2019.

1.4.1 Dokumentanalyse

Føreliggjande dokumentasjon om Hordaland fylkeskommune sin modell for finansiering av spesialundervisning er henta inn og gjennomgått.

Det er også motteke noko skriftleg dokumentasjon frå Akershus fylkeskommune, Rogaland fylkeskommune og Sogn og Fjordane fylkeskommune, som skildrar finansieringsmodellane i desse fylkeskommunane.

1.4.2 Intervju

Intervju er nytta for å få utfyllande informasjon om Hordaland fylkeskommune sin modell for finansiering av spesialundervisning i frittstående skular.

I Hordaland fylkeskommune er det gjennomført eitt intervju der følgjande personar frå fylkeskommunen tok del:

- *Seksjonsleiar skule*
- *Seksjonsleiar fellestenester, opplæringsavdelinga*

¹ Sjå Utdanningsdirektoratet. «Frittstående videregående skoler for funksjonshemmede». Sist endra 20.11.2017. Henta frå: <<https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-til-private-skoler/frittstaende-videregaende-skoler-for-funksjonshemmede/>> (Lese den 25.03.19).

- *Rådgjevar spes.ped , opplæringsavdelinga*
- *To rådgjevarar økonomi, opplæringsavdelinga*

I tillegg har det blitt gjennomført telefonmøte/intervju med representantar for høvesvis Sogn og Fjordane fylkeskommune og Rogaland fylkeskommune for å få informasjon om finansieringsmodellane som blir nytta i desse fylkeskommunane.

1.4.3 Verifiseringsprosess

Referata frå intervju/møte er sendt til intervjuobjekta for verifisering. Det er informasjon frå dei verifiserte intervjureferata som er nytta i rapporten. Skildringane av modellane for finansiering av spesialundervisning i Akershus, Rogaland og Sogn og Fjordane, slik dei framgår av kapittel 4, er også verifisert av dei respektive fylkeskommunane.

Utkastet til rapport er sendt til fylkesrådmannen for verifisering og høyring. Faktafeil som blei påpeika i samband med verifiseringa, er retta opp i den endelege versjonen. Fylkesrådmannen sin høyringsuttale er lagt ved rapporten (vedlegg 1).

1.5 Oppbygging av rapporten

Regelverk knytt til finansiering av spesialundervisning i friskular blir presentert i kapittel 2.

I kapittel 3 blir modellen for finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland skildra, medan modellane i dei andre tre fylka blir skildra i kapittel 4.

I kapittel 5 blir dei ulike modellane for finansiering av spesialundervisning i friskular samanlikna, og vi gjer ei vurdering av i kva grad Hordaland fylkeskommune sin modell er i tråd med krava i friskulelova.

Kapittel 6 inneheld revisjonen sin konklusjon og anbefalingar.

2. Regelverk knytt til finansiering av spesialundervisning i friskular

Elevar som «ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet» har rett til spesialundervisning, jf. opplæringslova § 5-1 første ledd. Denne retten gjeld uavhengig av om eleven går i offentleg skule eller i friskule.

Friskulelova § 3-6 stadfestar at det er heimkommunen eller heimfylket til eleven som skal vurdere og gjere vedtak om spesialundervisning jf. krava i opplæringslova § 5-3 til § 5-5, og i tillegg dekkje kostnadane til spesialundervisning gitt i friskulen:.

§ 3-6. Spesialundervisning og pedagogisk-psykologisk teneste

Opplæringslova § 5-1 om rett til spesialundervisning, § 5-3 om sakkunnig vurdering, § 5-4 om saksbehandlinga i samband med vedtak om spesialundervisning og § 5-5 om unntak frå reglane om innhaldet i opplæringa og om kompetansekrav gjeld tilsvarende.

Heimkommunen eller heimfylket til eleven sørgjer for at det blir utarbeidd sakkunnig vurdering og gjer vedtak om spesialundervisning. Heimkommunen eller heimfylket skal dekkje utgiftene til spesialundervisning i frittståande skolar på lik linje med offentlege skolar. Berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning. (...)

At kommunen eller fylkeskommunen dekkjer utgifter til spesialundervisning i friskular direkte er til forskjell frå andre utgifter til opplæring i friskular som blir dekka indirekte av statleg tilskot til friskular, og ved at midlar blir trekt frå kommunane og fylkeskommunane sine tildelingar gjennom ei «trekk- og korreksjonsordning».²

Med verknad frå 1. august 2017 blei det gjort ei endring i friskulelova § 3-6 andre ledd. Det blei innført eit krav om at friskular og offentlege skular skal bli likebehandla når det gjeld dekking av utgifter til spesialundervisning.

Av forarbeida til lovendringa går det fram at endringa kom som følgje av at det hadde vore uklart korleis finansiering av spesialundervisning i friskular skulle reknast ut, og kor stor refusjonen skulle vere. Følgjande går fram om det tidlegare lovverket: «Verken ordlyden eller lovens forarbeider gir noen klar anvisning på hvordan utgiftsdekningen skal beregnes, og departementet er kjent med at bestemmelsen praktiseres ulikt».³

Friskulelova § 3-6 andre ledd slår med verknad frå 1. august 2017 fast at heimkommunen eller heimfylket skal dekkje utgiftene til spesialundervisning i friskular «på lik linje med offentlege skolar».⁴ I følgje Kunnskapsdepartementet inneber prinsippet om likebehandling at kommunar og fylkeskommunar skal nytte dei same kriteria for tildeling av midlar «eller på annen måte sikre at friskolene ikke får dårligere utgiftsdekning enn de offentlige skolene. Hva som skal til for å oppfylle kravet til likebehandling, må vurderes konkret ut fra det tildelingssystemet som er etablert lokalt».⁵

At offentlege skular og friskular skal behandlast likt betyr likevel ikkje at same system for tildeling av midlar til spesialundervisning må bli nytta. Departementet viser til at likebehandling kan bli sikra på andre vis, og understrekar at det er den «enkelte kommune eller fylkeskommune som må godtgjøre at kravet til likebehandling oppfylles».⁶

Utdanningsdirektoratet presiserer i ei lovtolking at lovverket ikkje stiller krav om «at all spesialundervisning skal fullfinansieres eller at vedtak om spesialundervisning skal følges opp med midlar som dekker alle

² Prop. 78L (2016-2017), s. 10.

³ Prop. 78L (2016-2017), s. 7.

⁴ Friskulelova § 3-6 (Spesialundervisning og pedagogisk-psykologisk teneste).

⁵ Prop. 78L (2016-2017), s. 12.

⁶ Prop. 78L (2016-2017), s. 13.

utgifter».⁷ Som departementet skriv i forarbeida til lovendringa, er føremålet med kravet om likebehandling at friskulane skal få «minst like mye midler som en offentlig skole ville fått for tilsvarende forhold, og at kommunen og fylkeskommunen heller ikke skal være forpliktet til å etablere bedre finansieringsordninger for friskolene enn for de offentlige skolene».⁸

Fleire aktørar påpeika i høyringa knytt til lovforslaget at kravet om likebehandling berre vil gjelde innad i ein kommune eller fylkeskommune, og ikkje mellom kommunar og fylkeskommunar. Til dette svarer Kunnskapsdepartementet at det er krava skuleeigar er underlagde i opplæringslova og tilhøyrande forskrifter som skal bidra til likebehandling, og at: «Ansvaret for skolevirksomhet er lagt til kommunene og fylkeskommunene, og så fremt kravene i regelverket er oppfylt, har de betydelig frihet i utformingen av skoletilbudene».⁹

For å sikre likebehandling, blei det med verknad frå 1. august 2017 også lovfesta eit krav i friskulelova § 3-6 andre ledd om at «berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning».¹⁰ I følge Kunnskapsdepartementet betyr dette at det ikkje lenger er lov med tillskotsmodellar som berre tek utgangspunkt i det totale elevtalet ved ein friskule, då skular med høg prosentdel elevar med spesialundervisning då ville fått høvesvis lågare finansiering enn skular med låg prosentdel elevar med spesialundervisning.¹¹ Det blir samtidig presisert at dette kravet ikkje gjeld for tildelinga av midlar til dei offentlege skulane, ettersom «kommunene og fylkeskommunene [har] andre mekanismer for å sikre at skolene får tilstrekkelige midler ettersom de finansierer hele skolens virksomhet».¹²

Departementet understrekar at det er «den enkelte kommune eller fylkeskommune som må godtgjøre at kravet om likebehandling er oppfylt og som dermed må kunne legge fram relevant dokumentasjon ved et eventuelt tilsyn».¹³

Departementet presiserer også at det er skulen som har ansvaret for at elevane får oppfylt sin rett til spesialundervisning, og denne retten skal oppfyllast uavhengig av kva slags tildelingskriterium som ligg til grunn for dei midlane friskulane får til å dekkje spesialundervisning.¹⁴

Lovendringa hausten 2017 innebar også ei endring i friskulelova § 7-2 som ga Fylkesmannen heimel til å føre tilsyn med kommunane og fylkeskommunane si plikt til å dekkje utgifter til spesialundervisning. Per 1. april 2019 er det etter det Deloitte er kjend med ikkje gjennomført tilsyn etter denne heimelen.

⁷ Utdanningsdirektoratet i brev til Hordaland Fylkeskommune, datert 24.04.2018.

⁸ Prop. 78L (2016-2017), s. 12.

⁹ Prop. 78L (2016-2017), s. 11.

¹⁰ Friskulelova § 3-6 (Spesialundervisning og pedagogisk-psykologisk teneste).

¹¹ Prop. 78L (2016-2017), s. 14.

¹² Prop. 78L (2016-2017), s. 13.

¹³ Prop. 78L (2016-2017), s. 12.

¹⁴ Prop. 78L (2016-2017), s. 11.

3. Finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland

3.1 Friskular i Hordaland fylkeskommune

Skuleåret 2018/2019 finns det 11 friskular med vidaregåande opplæring i Hordaland fylkeskommune:¹⁵

- Akademiet Bergen FPG as
- Bergen Private Gymnas
- Danielsen Intensivgymnas
- Danielsen Videregående Skole
- Framnes kristne vidaregåande skule
- Hop vidaregåande skole as
- Kongshaug Musikkgyrnas
- Krokeide vidaregåande skole
- Metis vidaregåande as
- Rudolf Steinerskolen i Bergen
- St. Paul gymnás

I tillegg er det også tre spesialskular som er friskular:

- Hop vidaregåande skole as
- Krokeide vidaregåande skole
- Steinerskolen på Skjold vidaregåande trinn

3.2 Spesialundervisning i offentlege skular og i friskular i Hordaland

Omfanget av spesialundervisning i offentlege skular og i friskular i Hordaland varierer mellom skuleår og ut frå type spesialundervisning. Tabell 1 syner talet og prosentdel elevar med spesialundervisning i ordinære klassar i høvesvis offentlege skular og friskular. Det går fram av tabellen at det dei siste tre skuleåra har vore ein større prosentdel elevar med spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane. Skuleåret 2018/2019 fekk 1,3 prosent av elevane i dei offentlege skulane i Hordaland spesialundervisning i ordinær klasse, medan 2 prosent av elevane i friskular fekk slik spesialundervisning. Kunnskapsdepartementet viser i forarbeida til friskulelova til at det generelt sett er noko høgare prosentdel elevar med spesialundervisning i friskular enn i offentlege grunnskular, noko som såleis viser seg å stemme også for Hordaland.¹⁶

Tabell 1: Elevar med spesialundervisning i ordinær klasse i offentlege vidaregåande skular og i friskular i Hordaland. Kjelde: Hordaland fylkeskommune

Skuleår	Offentlege skular			Friskular		
	Totalt elevtal	Elevar med spesialundervisning	Prosentdel	Totalt elevtal	Elevar med spesialundervisning	Prosentdel
2016/2017	16 317	117	0,72 %	2 985	37	1,24 %
2017/2018	15 983	132	0,83 %	2 943	78	2,65 %
2018/2019	15 857	207	1,31 %	2 838	57	2,01 %

¹⁵ Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Hordaland fylkeskommune. Henta frå:

<<https://www.vibli.no/nb/nb/hordaland/fylkes--skole-og-laerebedriftsoversikt/f/12>> (Lese den 25.03.19).

¹⁶ Prop. 78L (2016-2017), s. 13.

Elevane med spesialundervisning kan ha ulike timetal spesialundervisning. Samanliknar ein timetalet med spesialundervisning som går fram av vedtaka til elevane med spesialundervisning i høvesvis offentlege skular og friskular, ser ein at det dei siste tre skuleåra samla sett har vore vedtak om eit høgare timetal med spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane (sjå Tabell 2). Skuleåret 2018/2019 var det vedtak om høvesvis 0,49 lærartimar og 0,65 assistenttimar med spesialundervisning per elev i dei offentlege skulane, mens det var vedtak om 1,86 lærartimar og 1,23 assistenttimar med spesialundervisning per elev i friskulane.

Tabell 2: Vedtatte timar med spesialundervisning i ordinær klasse i offentlege vidaregåande skular og i friskular i Hordaland. Kjelde: Hordaland fylkeskommune

Skuleår	Offentlege skular				Friskular			
	Totalt elevtal	Totalt timetal	Timar lærer/assistent	Timar per elev	Totalt elevtal	Totalt timetal	Timar lærer/assistent	Timar per elev
2016/2017	16 317	23 390	18 926/	1,16/	2 985	7 488	4 873/	1,63/
			4 464	0,27			2 615	0,88
2017/2018	15 983	22 918	16 123/	1,01/	2 943	9 896	6 607/	2,24/
			6 795	0,43			3 289	1,12
2018/2019	15 857	18 095	7 728/	0,49/	2 838	8 776	5 285/	1,86/
			10 367	0,65			3 491	1,23

Størsteparten av elevane med spesialundervisning ved vidaregåande skular i Hordaland er elevar med større tilretteleggingsbehov (HTH/HTA/HT-elevar). Dette kan enten vere elevar med sterkt nedsett funksjonsevne (jf. § 6-17 i forskrift til opplæringslova) eller elevar som manglar vurdering med karakter i meir enn halvparten av faga (jf. § 6-22 i forskrift til opplæringslova). Desse elevane har som oftast avvik frå den ordinære læreplanen i alle fag, og har fått tilråding frå PPT om opplæring i mindre grupper.¹⁷

Dei aller fleste av desse elevane går i offentlege skular. Dei siste tre skuleåra er det berre mellom 2-4 elevar med slike behov i friskulane kvart skuleår. I dei offentlege skulane har det dei siste tre åra vore mellom 576 og 606 elevar med slike behov kvart skuleår. For desse elevane er det innvilga 981 timar spesialundervisning per elev kvart skuleår. Timetalet er det same i offentlege skular som i friskular. Desse elevane er ikkje rekna med i tabell 2 over, der berre elevar i ordinær klasse er inkludert.

3.3 Modell for finansiering av spesialundervisning i friskular

3.3.1 Modell nytta før lovendringa hausten 2017

Før lovendringa i friskulelova hausten 2017 nytta Hordaland fylkeskommune ulike modellar for tildeling av midlar til spesialundervisning for elevar i ordinære klassar i offentlege skular og friskular. For friskulane refunderte fylkeskommunen friskulane sine timekostnader for gjennomført spesialundervisning.

Opphavleg nytta fylkeskommunen ein fast timesats for høvesvis lærar og assistent, som var den same som blei nytta for gjesteelevar ved barneverninstitusjonar. Etter dialog med friskulane fekk fylkeskommunen informasjon om at friskulane nytta forskjellige timesatsar. Fylkeskommunen erfarte at dei faste barnevernssatsane var høgare enn timesatsane skulane sjølve opererte med. Modellen blei difor endra slik at skulane fekk refundert den timesatsen dei faktisk nytta for høvesvis lærar og assistent. Friskulane sendte då eit refusjonskrav med ein faktura som inneheldt timetal og timesats. Med denne modellen erfarte fylkeskommunen at det var store forskjellar mellom friskulane når det gjaldt kva timesats dei nytta.

¹⁷ Hordaland fylkeskommune, opplæringsavdelinga:

Hordaland fylkeskommune innførte ny modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning i friskular med verknad frå hausten 2017.

3.3.2 Dagens modell for finansiering av spesialundervisning for elevar i ordinære klassar

Modellen som i dag blir nytta for å finansiere spesialundervisning for elevar i ordinære klassar i friskular i Hordaland, byggjer på modellen som blir nytta for å finansiere denne spesialundervisninga i offentlege skular i fylket. For dei offentlege skulane kjem midlane frå ein «pott» som er fastsett i budsjettet vedteke i Fylkestinget. Storleiken på potten blir fastsett ut frå historiske data om omfanget av spesialundervisning i dei offentlege vidaregåande skulane. Storleiken på potten kan difor variere frå budsjettår til budsjettår.

For å berekne samla disponible midlar til spesialundervisning i friskular, tek fylkeskommunen utgangspunkt i potten som er sett av til spesialundervisning i dei offentlege skulane. Potten blir delt på talet ordinære elevar i dei offentlege skulane, og ganga med talet elevar i friskulane (sjå Figur 1). Det betyr at elevar i HT-klasser ikkje blir rekna med¹⁸. Potten med midlar til spesialundervisning i friskular og offentlege skular blir då forholdsmessig like stor for dei offentlege skulane og friskulane, tatt det totale elevtalet ved dei to typene skular i betraktning.

$$= \left(\frac{\text{pott til dei offentlege skulane}}{\text{ord. elevar i offentlege skular}} \right) \times \text{talet på elevar på friskulane}$$

Figur 1: Berekningsgrunnlag for pott med disponible midlar til spesialundervisning i friskular. Kjelde: Hordaland fylkeskommune.

Friskulane skal søkje refusjon for midlar til spesialundervisning to gonger i året. Potten blir delt i to, slik at 6/11 blir fordelt om våren og 5/11 blir fordelt på hausten.

For å kunne rekne ut kor mykje kvar friskule skal få frå potten med midlar sett av til spesialundervisning, ber fylkeskommunen friskulane fylle ut eit refusjonsskjema med informasjon om omfanget og organiseringa av spesialundervisninga som er gjennomført siste halvår. Skjemaet må følgje med skulane sine refusjonssøknadar. På hausten må skulane i tillegg sende elevane sine IOPar, og på våren må dei sende årsrapportane.

Friskulane blei i september 2017 varsla om at fylkeskommunen skulle utarbeide eit nytt system for tildeling av midlar til spesialundervisning i friskular. Den nye modellen blei presentert på ei samling for friskulane i byrjinga av november 2017. Friskulane fekk tilsendt refusjonsskjemaet, saman med informasjon om krava til refusjonssøknaden, i november 2017. Utover dette føreligg det ikkje anna skriftleg informasjon til friskulane, eller skriftlege retningsliner eller rutinar som skildrar berekninga av refusjon til den enkelte skule, eller kva skjønsmessige vurderingar som eventuelt skal gjerast når det gjeld om utgiftene blir dekka i forsvarleg grad.

Når fylkeskommunen har fått informasjon om gjennomført spesialundervisning frå skulane, blir denne lagt inn i eit rekneark som viser kor mange timar spesialundervisning per elev det er gjort vedtak om for inneverande periode, og kor mange gjennomførte timar spesialundervisning friskulane har dokumentert. Det er berre dokumenterte timar som gir grunnlag for refusjon. Skulane skal grunngje eventuelle avvik frå timetalet i vedtaka i årsrapportane. Dersom skulane har gjennomført fleire timar spesialundervisning enn det som går fram av vedtaket om spesialundervisning, er det berre timetalet i vedtaket som gir grunnlag for refusjon.

Når dei ulike skulane sine utbetalingar skal reknast ut nyttar fylkeskommunen ein fast timesats for høvesvis lærar og assistent. Revisjonen får opplyst at satsen skuleåret 2018/2019 er 1007 kr per time med lærar, og 594 kr per time med assistent. Timesatsen blir justert årleg ut frå lønns- og prisvekst, og er lik for dei offentlege skulane og friskulane.¹⁹ I tillegg blir det gjort fråtrekk basert på organiseringa av undervisninga.

¹⁸ HT-klassene omfattar HTA (arbeidslivstrening) og HTH (kvardagslivstrening), og er opplæringstilbod i mindre grupper for elevar med særlege behov for tilrettelegging.

¹⁹ Det blir det opplyst at fylkeskommunen har lagt seg på lektor med tillegg med maks. ansiennitet for å berekne timesats for lærar i 2017. Berekninga er også i tråd med SFS 2213 om at bunden tid for lærarar i vgs. er 1150 timar per år. Det

Dersom undervisninga til dømes er gitt i ei gruppe med fire elevar kor tre av elevane ikkje er heimehøyrande i Hordaland, vil Hordaland fylkeskommune berre refundere ein fjerdedel av timeprisen for gruppeundervisninga.

Skulane sine rapportar om gjennomført spesialundervisning og korleis undervisninga har vore organisert, blir kontrollert opp mot vedtaka om spesialundervisning. Sjølv om det i eit vedtak er tilrådd at undervisninga skal gis i gruppe, er det ikkje eit absolutt krav at undervisninga må ha blitt gjennomført som gruppeundervisning for at skulane skal få refundert utgiftene sine. Dette skuldast at det ofte ikkje er nok elevar med liknande behov ved same friskule til at spesialundervisninga kan gis i gruppe, og mykje av spesialundervisninga i friskular gis difor ein-til-ein.

Basert på timesatsane og eventuelle fråtrekk som følgje av organiseringa av spesialundervisninga, blir det rekna ut ein sum til utbetaling per skule. Som nemnd over, føreligg det ikkje skriftlege rutinar eller retningslinjer som skildrar timepris, grunnlag for eller justering av denne, eller korleis fråtrekk i refusjonen (som i dømet skildra over) skal gjennomførast.

Det blir opplyst at dersom summen av dei totale utgiftene til spesialundervisningstimane i friskular er større enn potten som er sett av til å dekkje spesialundervisninga i friskular, blir det gjort eit prosentvis fråtrekk i utbetalingane til skulane. Fråtrekket blir gjort slik at det blir prosentvis det same for alle skulane. Dette betyr at friskulane ikkje nødvendigvis får dekkja 100 prosent av dei berekna kostnadane til spesialundervisning. Ettersom potten blir fordelt ut frå dei innrapporterte behova, kan ein friskule med identisk timetal og organisering få ulik tildeling frå eit år til eit anna. Til dømes kan skulen få refundert 80 prosent av dei berekna kostnadane eit år, og 85 prosent eit anna år, alt ettersom kor store dei samla behova ved friskulane er. Når det blir fatta enkeltvedtak om spesialundervisning, gir fylkeskommunen ikkje noko form for refusjonsgaranti om kor stor prosentdel timar eller prosentdel av kostnadane som blir refundert per elev.

Det blir understreka av representantar for fylkeskommunen at det generelt sett er meir rom for skjønnsmessige vurderingar enn kva systemet med ein årvis pott, og tildelingar basert på denne, kanskje tilseier sett utanfrå. Dersom behova for spesialundervisning i friskulane aukar i løpet av eit skuleår, og medfører at potten som er sett av til å finansiere spesialundervisning i friskulane blir betydeleg lågare enn det dei reelle behova skulle tilseie, vil det bli gjort ei vurdering av om storleiken på potten er forsvarleg. Fylkeskommunen sine representantar opplyser at det i slike tilfelle vil vere mogleg å be om auka midlar, dersom ein ser at det kjem så mange søknader at dei midlane som er sett av ikkje vil vere tilstrekkelege for å dekkje utgiftene på ein forsvarleg måte. For å kunne gjere dette blir det vist til at det er viktig at fylkeskommunen har god oversikt over korleis friskulane organiserer og gjennomfører spesialundervisninga.

For dei offentlege skulane nyttar fylkeskommunen same modell for berekning av utbetalingane som ovanfor friskulane. For å få utbetalt midlar må dei offentlege skulane rapportere inn omfanget av spesialundervisning til fylkeskommunen, og sende søknad om å få refundert kostnadane. Det er same krav til dokumentasjon om gjennomført spesialundervisning for dei offentlege skulane som friskulane. Dei offentlege skulane skal registrere detaljar om timetal, organisering etc. for gjennomført spesialundervisning i sakshandsamingssystem som skuleeigar har tilgang til, og dei treng difor likevel ikkje nytte same refusjonsskjema som friskulane. Ved berekning av den enkelte skule sine kostnadar til spesialundervisning kan tilsette i opplæringsavdelinga sjølv hente naudsynt informasjon ut av systemet. Dersom det er skular som ikkje har oppgitt naudsynt informasjon, vil dei heller ikkje få dekkja kostnadane sine til spesialundervisning.

3.3.3 Finansiering av spesialundervisning for elevar med større tilretteleggingsbehov

Friskular som har elevar med større tilretteleggingsbehov (HTH/HTA/HT-elevar) får refundert utgifter til spesialundervisning for desse elevane ut frå same satsar som blir nytta i dei offentlege skulane.²⁰ Kvart

blir vidare opplyst at for å berekne timesatsen for assistent, har fylkeskommunen tatt utgangspunkt i assistent timesats for gjesteelevar i barneverninstitusjon, og prisjusterte den. Dette for å ta høgde for bruk av fagarbeidarar i assistentstillingar.

²⁰ Dette gjeld ikkje for elevar som får opplæring ved særskild tilrettelagte opplæringstilbod ved friskular som mottek statleg tilskot for å finansiere slike tilbod. Desse tilboda har ikkje fylkeskommunen noko ansvar for å finansiere.

skuleår er det omlag to til fire elevar med større tilretteleggingsbehov som er elevar i ordinære opplæringsstilbud ved ulike friskular i Hordaland. I dei fleste tilfella er det ikkje meir enn ein slik elev per friskule. Fylkeskommunen dekker kostnadane til spesialundervisning for desse elevane etter same modell som for dei offentlege skulane.

Modellen for finansiering av spesialundervisning for elevane med større tilretteleggingsbehov blei endra hausten 2018, for både offentlege skular og friskular. Etter modellen som blir nytta i dag bereknar fylkeskommunen satsar for ein grupperessurs til spesialundervisning basert på bemanninga ein ser for seg i kvart tilfelle. For dei mest ressurskrevjande elevane legg modellen til grunn ei bemanning med ein lærar og to assistentar. For litt mindre ressurskrevjande elevar legg modellen til grunn ein lærar og ein assistent. I utgangspunktet blir grupperessursen tildelt uavhengig av kor mange elevar som er i gruppa.

Maksimal gruppestørrelse for elevar med større tilretteleggingsbehov er likevel sett til 5 elevar. Det betyr at dersom det er meir enn fem elevar med slike behov ved skulen får skulen tildelt to grupperessursar. Grupperessursen blir korrigert dersom den eine gruppa har lågt eleveltal.

Friskulane søkjer om refusjon for utgiftene til spesialundervisning for desse elevane på same måte som for elevane i ordinære klassar, men treng ikkje nytte refusjonsskjema som blir nytta i samband med søknad om refusjon for spesialundervisning for elevar i ordinær klasse. Friskulane som gir spesialundervisning til HTH/HTA/HT-elevar dokumenterer dette i årsrapporten. Det dreier seg om få elevar kvart skuleår, og fylkeskommunen er difor godt kjent med behova til desse elevane.

Midlane som blir nytta til å finansiere spesialundervisning for HTA-elevar blir ikkje henta frå den same «potten» som er sett av til å finansiere spesialundervisning for elevar i ordinære klassar.

3.3.4 Fylkeskommunen sine erfaringar med modellane

Den nye modellen for finansiering av spesialundervisning for elevar i ordinære klassar har virka i litt over eit skuleår. Fylkeskommunen sine representantar seier det enno er for tidleg å slå klart fast korleis modellen verkar og slår ut for friskulane. Dei har likevel gjort seg nokre erfaringar med modellen så langt.

Det blir opplyst at mange friskular etter hausten 2017 ikkje har fylt ut refusjonsskjemaet i samband med refusjonssøknaden, slik fylkeskommunen stiller krav om. Dei nytta i hovudsak det nye rapporterings-skjemaet hausten 2017, men mange friskular har både våren 2018 og hausten 2018 unnlata å sende inn utfylt skjema. I staden har dei sendt årsrapport per elev og faktura basert på eigne timesatsar. Årsrapportane gir ikkje informasjon om kva andre elevar som ev. får spesialundervisning i same gruppe, og om nokre elevar eventuelt er frå andre fylke enn Hordaland. Sjølv om fylkeskommunen har bede friskulane om å ettersende naudsynt dokumentasjon, har mange skular latt vere å gjere dette og heller latt den opphavlege fakturaen etter eigne timesatsar bli ståande. Slike fakturaar har ikkje fylkeskommunen kunne betale, då dei ikkje har naudsynt informasjon for å berekne refusjonen. Det har difor vore tilfelle der friskular ikkje har fått refundert utgifter til spesialundervisning fordi dei ikkje har sendt inn naudsynt dokumentasjon med refusjonssøknaden.

Representantane frå fylkeskommunen fortel at det varierer kva dokumentasjon på gjennomført spesialundervisning som følgjer vedlagt, ut over årsrapport og IOP, når friskulane sender fakturaar basert på eigne timesatsar. Nokre skular sender til dømes oversikt over kven som har hatt spesialundervisning, og kva elevar som har fått slik undervisning i same gruppe, medan andre berre oppgir at undervisninga er gitt i gruppe utan å opplyse om kor mange andre elevar som var med i gruppa.

Våren 2018 gjorde fylkeskommunen nokre førebelse utrekningar per skule basert på timetalet med spesialundervisning som går fram av vedtaka om spesialundervisning for elevane ved friskulane som ikkje leverte utfylt skjema saman med refusjonskravet. Fylkeskommunen valde å halde tilbake nokre midlar frå vartildelinga slik at skulane som ikkje hadde sendt fullstendige refusjonskrav på våren skulle ha moglegheit til å få refundert desse utgiftene i samband med hausttildelinga. Det er også for hausten 2018 gjort liknande berekningar, og nokre midlar er sett til side i tilfelle friskulane vil sende inn naudsynt dokumentasjon og be om refusjon i ettertid. Representantane frå fylkeskommunen understrekar likevel at det er noko begrensa kor lenge desse midlane kan stå på vent.

Det blir presisert at det er viktig for fylkeskommunen å få tilstrekkeleg med informasjon frå friskulane slik at dei kan gjere naudsynte berekningar og vurderingar. Dette gjeld ikkje berre den konkrete berekninga

av refusjon til kvar friskule, men også vurderingar av kva utslag den nye finansieringsmodellen får, og korleis modellen fungerer. Fylkeskommunen har i avgrensa grad moglegheit til å vurdere om det er tilfelle der finansieringsmodellen har fått uheldige utslag, og om det er skular som har fått låg prosentvis dekning av utgiftene sine, så lenge friskulane ikkje sender inn påkravd dokumentasjon.

Når det gjeld modellen for finansiering av spesialundervisning for elevar med særskilde behov, har endringane i denne modellen medført at skular som berre har ein slik HTH/HTA/HT-elev får meir midlar enn dei fekk tidlegare. Dette gjeld fleire av friskulane.

4. Finansiering av spesialundervisning i friskular i andre fylkeskommunar

4.1 Akershus fylkeskommune

I Akershus er det i dag tre friskular med vidaregåande opplæring.²¹ For skuleåret 2018/2019 går alle friskuleelevar frå Akershus med vedtak om spesialundervisning på friskular i andre fylke.

4.1.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning

Akershus fylkeskommune tek utgangspunkt i årstimetalet som går fram av enkeltvedtaka om spesialundervisning for å rekne ut midlar til spesialundervisning i friskular. Utbetalingane blir rekna ut på bakgrunn av timeprisar for høvesvis pedagog og assistent. Timeprisen blir opplyst om frå fylkeskommunen si økonomiavdeling ein gong i året. Timeprisen er den same som blir nytta av dei andre fylkeskommunane i Østlandssamarbeidet, eit nettverk for dei åtte fylkeskommunane på Østlandet. For skuleåret 2018/2019 er timeprisen kr 1000 per time for pedagog og kr 325 per time for assistent.

Friskulane sender søknad til Akershus fylkeskommune der dei ber om at det blir fatta vedtak om spesialundervisning og at det blir gitt tilhøyrande refusjonsgaranti for utgiftene. For at søknaden skal bli behandla, må skulane leggje ved sakkunnig vurdering frå PPT og eleven sitt skriftlege samtykke til at det blir fatta vedtak om spesialundervisning. Dersom friskulen har sett i verk tiltak før det er fatta vedtak om spesialundervisning, blir desse rekna som tilpassa opplæring og vil ikkje gi grunnlag for refusjon.

Fylkeskommunen fattar vedtak om spesialundervisning og gir skulane ein refusjonsgaranti. Frå januar 2016 har det blitt spesifisert i refusjonsgarantien at fylkeskommunen berre refunderer eleven sin prosentdel av timekostnadane når spesialundervisning blir gjennomført i grupper. Modellen har ikkje blitt endra i etterkant av lovendringa i friskulelova hausten 2017.

I vedtaka reknar fylkeskommunen ut ein refusjonssum på bakgrunn av tilrådinga i den sakkunnige vurderinga med tanke på årstimar og organisering av undervisninga (i gruppe eller ein-til-ein). Dersom vedtaket om spesialundervisning tilseier at undervisninga skal bli gjennomført i ei gruppe, vil fylkeskommunen gjere ei berekning av eleven sin prosentdel av timekostnaden til gruppeundervisninga. I eit tenkt tilfelle der ein elev til dømes har fått tildelt 84 årstimar med spesialundervisning i matematikk i gruppe med seks elevar, vil skulen få refusjonsgaranti for ein sjettedel av dei totale timepriskostnadane for desse timane.

I nokre tilfelle kan det vere vanskeleg for PPT å fastsette kor mange elevar som kan få spesialundervisning i same gruppe gjennom eit skuleår. Dette kan vere fordi elevar kan komme til eller falle frå ettersom behova endrar seg eller nye behov oppstår i løpet av eit skuleår. I slike tilfelle vil det i vedtaka om spesialundervisning stå at gruppestorleiken til dømes er «inntil x elevar» eller «frå x til x elevar.»

I dei tilfella kor spesialundervisninga blir gjennomført som ein-til-ein-undervisning eller kor det er kjent kor mange elevar det er i ei gruppe, kan fylkeskommunen fastsette refusjonsbeløpet i vedtaka om spesialundervisning. Dersom det på tidspunktet for vedtak og refusjonsgaranti ikkje er avklart kva som er eleven sin del av kostnadane for spesialundervisning som skal bli gjennomført i grupper, vil refusjonsgarantien garantere for eit visst tal årstimar, delt på eleven sin del av årstimetalet. Fylkeskommunen ber då friskulane berekne refusjonskravet ut frå kor mange elevar det har vore i gruppa.

Friskulane sender refusjonskrav kvart halvår. Av refusjonskravet skal det gå fram talet på gjennomførte timar med lærar og assistent. Dersom spesialundervisninga er gjennomført i grupper, blir det i refusjonskravet spesifisert eleven sin del av timane. Før refusjonskravet kan bli behandla må fylkeskommunen ha motteke elevane sine individuelle opplæringsplanar (IOP). Når det gjeld refusjonskrava som blir sendt inn på våren må også årsrapport følgje med.

²¹ Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Akershus fylkeskommune. Henta frå: https://www.vibli.no/nb/nb/akershus/fylke/f?tid=v2018#vb_county_schools (Lese den 25.03.19).

Akershus fylkeskommune påpeiker at dei ikkje har innsikt i det totale talet elevar med spesialundervisning på den enkelte skule, og kva ressursar skulane mottek frå andre fylkeskommunar. Det kan medføre ein fare for overfinansiering, til dømes dersom ein ikkje får kjennskap til kor vidt spesialundervisning gis i gruppe med andre elevar frå andre fylke. Det er for å unngå dette at Akershus fylkeskommune bereknar eigne elevar sin del av timekostnadane.

Dersom dei sakkunnige vurderingane ikkje har tatt høgde for om skulen faktisk har fleire elevar med samanfallande behov, og kor vidt det er praktisk gjennomførbart at elevar mottar spesialundervisning i grupper, ville det tilsvarande vere fare for underfinansiering. Tilbakemeldingane fylkeskommunen får frå friskulane tyder på at det svært sjeldan er tilfelle.

Til samanlikning får dei offentlege skulane i Akershus fylkeskommune tildelt ressursar til spesialundervisning frå sentralt avsette midlar. Den tildelingsmodellen som blir nytta for dei offentlege skulane baserer seg på karaktersnittet til nye elevar som begynner på Vg1. Det er karaktersnittet i faga norsk, engelsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag (10. trinn) som blir lagt til grunn. Elevar med eit karaktersnitt på under 2,5 vil utløyse fleire ressursar til skulane enn elevar med eit snitt på over 3,25.

For elevar med særskilde behov for spesialundervisning, og der all opplæring er å sjå på som spesialundervisning, vil skulane få tildelt ressursar ut frå elevane sitt funksjonsnivå. Skulane vil få tildelt ressursar til ein pedagog og ein assistent i alle timar per to eller fire elevar. Akershus fylkeskommune har ikkje mottatt søknader frå friskular om ressursar til spesialundervisning for elevar med slike omfattande behov.

4.2 Rogaland fylkeskommune

Skuleåret 2018/2019 er det 13 vidaregåande friskular i Rogaland.²²

4.2.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning

Fylkeskommunen si PP-teneste gjer sakkunnige vurderingar av elevar i friskular som kan ha behov for spesialundervisning. Vurderingane blir sende til fylkeskommunen, Seksjon for opplæring i skule, som gjer vedtak om spesialundervisning. I vedtaket blir friskulane gitt ein refusjonsgaranti for eit omfang timar som skal bli dekkja av fylkeskommunen, og det blir gitt informasjon om krav til søknad om refusjon for utgiftene.

For at friskulane skal få refundert utgiftene til spesialundervisning er det eit krav at fylkeskommunen si PP-teneste skal ha gjort ei sakkunnig vurdering, og fylkeskommunen eit enkeltvedtak. Det har tidlegare hendt at friskular har søkt refusjon utan at fylkeskommunen si PP-teneste har vore involvert, men kravet til at PPT er involvert er i dag godt kjent blant friskulane og ein etablert praksis. Med refusjonssøknadane sender skulane IOP som viser korleis ressursane er nytta. Skulane sender søknad med refusjonskrav for gjennomført undervisning to gonger i året, i juni og i desember.

Friskulane søker om refusjon på bakgrunn av timetalet med spesialundervisning som går fram av dei respektive enkeltvedtaka om spesialundervisning. Ved søknaden legg skulane ein faktura som spesifiserer timeprisar for lærarressursane som er nytta. Skulane nyttar ikkje ein fast timepris, men ein timepris som baserer seg på type lærarressurs, ansiennitet osv. Utgiftene blir refundert basert på fakturaen som friskulane sender med refusjonssøknaden. Fylkeskommunen gjer ikkje eigne berekningar av utbetalingane.

Enkelte friskular får, i staden for å søke om refusjon for gjennomført undervisning i etterkant, tildelt ei økonomisk ramme for å dekkje tilpassa opplæring og spesialundervisning på bakgrunn av ein avtale med fylkeskommunen. I slike tilfelle vil PPT gjere ei vurdering av behovet til elevane friskulen meiner treng spesialundervisning, og det blir fatta enkeltvedtak på vanleg måte. Skulane og fylkeskommunen blir deretter einige om ei økonomisk ramme basert på anbefalingane i enkeltvedtaka.

Skulane står fritt til å disponere ramma slik dei ønskjer. Dersom friskulane opplever at ramma dei er tildelt ikkje er tilstrekkeleg for å dekkje utgiftene skulen har til spesialundervisning, eller dersom det oppstår nye behov for spesialundervisning, kan friskulane søke fylkeskommunen om ekstra midlar. Søknadane følgjer

²² Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Rogaland fylkeskommune. Henta frå: <<https://www.vibli.no/nb/nb/rogaland/fylkes--skole-og-laerebedriftsoversikt/f/12>> (Lese den 25.03.19).

vanleg saksgang med tanke på sakkunnig vurdering frå PPT og enkeltvedtak med refusjonsgaranti frå fylkeskommunen.

I motsetning til Hordaland fylkeskommune, nyttar ikkje Rogaland fylkeskommune ein eigen modell for finansiering av spesialundervisning for HTH/HTA-elevar. Spesialundervisninga til desse elevane blir finansiert gjennom same modell som anna spesialundervisning.

Til samanlikning får dei offentlege skulane tildelt ei økonomisk ramme, mellom anna berekna på grunnlag av grunnskulepoenga til elevane, som skulane kan disponere fritt til tilpassa opplæring og spesialundervisning. Skular med elevar med særskilde behov for spesialundervisning får ei større ramme enn andre skular. Dersom det oppstår nye behov vil også dei offentlege skulane kunne søke fylkeskommunen om ekstra midlar til spesialundervisning, på same måte som friskulane.

Tildelinga av midlar til spesialundervisning i offentlege skular og friskular kjem frå ulike budsjettpostar.

Representanten frå Rogaland fylkeskommune opplever at dei offentlege skulane og friskulane i Rogaland fylkeskommune blir likebehandla når det gjeld å finansiere spesialundervisning. Fylkeskommunen har ikkje fått nokon negative tilbakemelding eller klager om at friskulane mottar for lite ressursar til å dekkje utgiftene sine til spesialundervisning med den modellen som blir nytta i dag. Rogaland fylkeskommune har benytta den samme modellen i ca. 10 år. Det er imidlertid nedsatt ei arbeidsgruppe i fylkeskommunen for å gå gjennom ressurstildelinga til dei vidaregåande skulane, der også finansieringa av spesialundervisning vil inngå som ein del av arbeidsgruppa sitt arbeid.

4.3 Sogn og Fjordane fylkeskommune

For skuleåret 2018/2019 var det berre ein friskule i Sogn og Fjordane.

4.3.1 Modell for refusjon av kostnader knytt til spesialundervisning

Sogn og Fjordane fylkeskommune nyttar den same modellen for å tildele midlar til spesialundervisning i offentlege skular og i friskular. Modellen har vore nytta for å tildele midlar til dei offentlege skulane i over 15 år, og sidan skuleåret 2018/2019 har også den eine friskulen i fylket fått midlar med utgangspunkt i same modell. Før dette meldte friskulen inn behov for midlar til spesialundervisning i eit årvist møte med fylkeskommunen, og fekk tildelt midlar på bakgrunn av framlagte behov. Ein slik praksis gav etter fylkeskommunen si meining ikkje tilstrekkeleg grunnlag for likebehandling mellom offentlege skular og friskular, og difor er friskulen no innlemma i same system som dei offentlege skulane.

Modellen som no blir nytta både for dei offentlege skulane og friskulen er todelt, og gir skulane ei samla ramme som dei kan disponere fritt til tilpassa opplæring og spesialundervisning.

Del 1 av modellen tildeler midlar til skular som har elevar med særskilde behov for spesialundervisning (HTH/HTA-elevar). Dette gjeld for inneverande skuleår omlag 40-50 elevar i Sogn og Fjordane fylkeskommune. For desse elevane får skulane tildelt forskotsvise ressursar til å gi spesialundervisning på bakgrunn av timetalet som går fram av elevane sine enkeltvedtak om spesialundervisning. Når ein elev i denne kategorien søker om skuleplass blir dei sakkunnige vurderingane som er gjort tidlegare, i grunnskulen eller førre skuleår dersom eleven skal byrje på vg2 eller vg3, lagt ved søknaden og utgjør grunnlaget for berekningane fylkeskommunen gjer.

Fylkeskommunen reknar ut ressursbehovet per elev på bakgrunn av ein timepris, høvesvis for pedagog og assistent. Timeprisen er per i dag 790 kr per time for pedagog, og halvparten for assistent. Det blir lagt til grunn at det blir nytta pedagog til ein fjerdedel av timetalet, mens det for tre fjerdedelar av timane blir nytta assistent. Når fylkeskommunen gjer berekningar for denne modellen blir også samordningsgevinstar vurdert, til dømes dersom det er fleire elevar i same klasse eller på same trinn med krav om spesialundervisning. I slike tilfelle blir tildelinga justert ut i frå dette.

Del 2 av modellen tildeler ressursar til skulane med utgangspunkt i elevane sine grunnskulepoeng (frå 0-60). Skulane melder inn informasjon om elevmassen sine grunnskulepoeng i forkant av kommande skuleår, og fylkeskommunen gjer berekningar av tilskot per elev ut frå ein skala med åtte nivå grunnskulepoeng (sjå Tabell 3). Nivåa blir justert kvart skuleår. Basert på utrekningane får skulane ein totalsum til tilpassa opplæring og spesialundervisning for elevane ved skulen.

Nivå	Grunnskulepoengintervall	Tilskot per elev
A	0 poeng	kr 260 347
B	5-20 poeng	kr 111 577
C	20-22	kr 59 508
D	22-25,9	kr 29 754
E	26-28	kr 18 596
F	28,1-30,3	kr 11 158
G	30,3-32,7	kr 7 438
H	32,8-34,3	kr 3 719

Tabell 3: Nivå grunnskulepoeng og tilskot per elev for skuleåret 2018/2019. Kjelde: Sogn og Fjordane fylkeskommune.

Både dei offentlege skulane og friskulen får tildelingar frå begge delmodellane (gitt at skulen har elevar som kvalifiserer for midlar frå modell 1). Ressursane frå begge delmodellane blir tildelt skulane som ei samla ramme til tilpassa opplæring og spesialundervisning. Midlane er difor ikkje øyremerka enkeltelevar, korkje frå delmodell 1 eller 2. Skulane står fritt til å disponere midlane slik dei ønskjer, så fremst dei løyser oppgåvene knytt til tilpassa opplæring og spesialundervisning i tråd med krava i lovverket.

Fylkeskommunen fordeler 90 prosent av midlane for kommande skuleår i april kvart år, og held tilbake 10 prosent for å ha moglegheit til å justere tildelingane i tilfelle det skjer forskyvingar i elevgruppa før skulestart. For skuleåret 2018/2019 utgjer midlar tildelt på bakgrunn av delmodell 1 omlag 40 prosent av dei totale tilskota til skulane, og midlar tildelt på bakgrunn av delmodell 2 utgjer omlag 60 prosent. Dersom tildelingane til del 1 i modellen går opp, vil det vere færre midlar å fordele på skulane frå del 2. Modellen fungerer også slik at dersom skulane tilpassar opplæringa og gir rom til elevar med utfordringar i ordinær opplæring, vil skulane ha meir pengar igjen av ramma si til å gi spesialundervisning til elevane som er omfatta av del 1 i modellen. Den totale potten til tilpassa opplæring og spesialundervisning blir justert etter prisvekst, og har elles vore ganske stabil over år.

Representant for Sogn og Fjordane fylkeskommune seier dei har gode erfaringar med modellen, og at dei ikkje har fått nokon signal om at skulane ikkje klarar å ivareta elevane sin rett til spesialundervisning ut frå dei ressursane dei får med dagens modell. Fylkeskommunen har med modellen ønskja å redusere incentiv til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning for å få auka ressursar, og å sende eit signal om at skuleeigar ønskjer fokus på tilpassa opplæring framfor spesialundervisning i dei tilfella der det er mogleg.

Representanten frå Sogn og Fjordane fylkeskommune viser til at delmodell 2 ikkje nødvendigvis fangar opp behova til elevar med høge grunnskulepoeng, men som likevel kan trenge spesialundervisning. Dette kan til dømes vere elevar med psykiske helseproblem. Ettersom midlane skulane får ikkje blir øyremerka ein enkelt elev, meiner likevel representanten frå fylkeskommunen at skulane har rom for å gi desse elevane den opplæringa dei har krav på. Det blir vidare anteke at desse elevane er ca. likt fordelt mellom skulane, og at modellen difor bidrar til lik behandling av skulane.

Friskulen i Sogn og Fjordane har berre vore del av denne modellen inneverande skuleår. I løpet av skuleåret har det komme søknad om tilleggsressursar frå friskulen, men då har fylkeskommunen bede skulen om å løyse dette innanfor den tildelte ramma. Dette er også praksis ovanfor dei offentlege skulane. Dersom det derimot kjem til ein ny elev som kvalifiserer for midlar frå delmodell 1 i løpet av skuleåret, kan skulane få tildelt ekstra midlar til spesialundervisning.

5. Vurderingar

5.1 Samanlikning av modellane for finansiering av spesialundervisning

Kartlegginga viser at det er til dels store forskjellar mellom dei ulike modellane for finansiering av spesialundervisning i friskular i dei fire fylkeskommunane. Tabell 4 gir ei oversikt over nokre sentrale trekk ved dei ulike modellane.

Hordaland og Sogn og Fjordane fylkeskommune nyttar same modell for finansiering av spesialundervisning i friskular som i offentlege skular, medan Akershus og Rogaland fylkeskommune har ulike modellar for tildelinga av midlar i offentlege skular og i friskular.

I dei fleste tilfella tildeler fylkeskommunane midlar etterskotsvis og på bakgrunn av refusjonskrav frå friskulane. Det er berre Sogn og Fjordane fylkeskommune som tildeler midlar forskotsvis. Dei tildeler midlar i forkant av kvart skuleår, på bakgrunn av føreliggjande vedtak om spesialundervisning for HTH/HTA-elevar og elles elevane sine grunnskulepoeng. Friskulen og dei offentlege skulane i Sogn og Fjordane mottok ei samla ramme med midlar til å dekkje både tilpassa opplæring og spesialundervisning. Det er også enkelte friskular i Rogaland som mottok ei liknande rammetildeling.

Både Akershus og Rogaland fylkeskommune gir friskulane ein refusjonsgaranti i samband med at det blir gjort vedtak om spesialundervisning. Garantien blir gitt med utgangspunkt i det omfanget spesialundervisning som går fram av vedtaket. Hordaland fylkeskommune gir ikkje ein slik refusjonsgaranti då dei ikkje på førehand kan seie kor stor sum friskulane vil få refundert før dei har fått den totale oversikta over refusjonskrava til alle friskulane.

Friskulane i Hordaland og Akershus, og dei fleste av friskulane i Rogaland, mottok refusjon på bakgrunn av ein timepris for høvesvis lærar og assistent. I Rogaland er det friskulane sjølve som reknar ut refusjonssummen basert på eigne timeprisar, medan det i Hordaland og Akershus er fylkeskommunane som gjer berekningane. Hordaland og Akershus nyttar faste timesatsar og gjer fråtrekk i utbetalingssummen på bakgrunn av organiseringa av undervisninga. Sogn og Fjordane fylkeskommune gjer også fråtrekk basert på organiseringa av undervisninga i den delen av deira modell som gjeld berekning av midlar til spesialundervisning for HTH/HTA-elevar.

Timeprisane varierer mellom fylkeskommunane. Hordaland nyttar den høgaste timeprisen, med 1007 kr per time med lærar, og 594 kr per time med assistent for skuleåret 2018/2019. I Akershus er timeprisen same skuleår kr 1000 per time for pedagog og kr 325 per time for assistent. Sogn og Fjordane fylkeskommune nyttar ein timepris på 790 kr per time for pedagog, og halvparten for assistent. I Rogaland er det friskulane sjølve som bestemmer timepris ut frå type ressurs og ansiennitet.

Hordaland fylkeskommune er den einaste fylkeskommunen som tildeler midlar frå ein fastsett pott. Når det er fastsett en slik pott vil det kunne førekome at summen av dei innrapporterte krava frå friskulane er høgare enn den fastsette potten. Då får skulane eit prosentvis fråtrekk i den utrekna refusjonssummen. Med denne modellen vil difor skulane kunne få ulik refusjon frå eit år til eit anna, sjølv om timetalet med spesialundervisning er likt. I Sogn og Fjordane vil skulane også få ulike summer kvart år, sjølv med likt timetal med spesialundervisning, då den eine delmodellen reknar ut midlar basert på elevane sine grunnskulepoeng. Storleiken på ramma vil difor endre seg med endringar i elevmassen.

Tabell 4: Samanlikning av modellane for finansiering av spesialundervisning i friskular i Hordaland, Akershus, Rogaland og Sogn og Fjordane.

	HORDALAND	AKERSHUS	ROGALAND	SOGN OG FJORDANE
LIK ELLER ULIK MODELL FOR OFFENTLEGE SKULAR OG FRISKULAR	Lik modell	Ulike modellar	Ulike modellar	Lik modell
UTBETALING	Etterskotsvis utbetaling på bakgrunn av refusjonskrav, to gonger i året.	Gir refusjonsgaranti ved vedtak. Etter-skotsvis utbetaling på bakgrunn av refusjonskrav, to gonger i året.	Gir refusjonsgaranti ved vedtak. Etter-skotsvis utbetaling på bakgrunn av refusjonskrav, to gonger i året. Nokre friskular mottok ei forskotsvis ramme med midlar.	Forskotsvis utbetaling på bakgrunn av fylkeskommunen sine egne berekningar, i forkant av skuleåret.
BEREKNINGS-GRUNNLAG	Pott med midlar til spesialundervisning som blir fordelt på bakgrunn av dokumenterte timar med gjennomført spesialundervisning.	Timetal frå vedtaka om spesialundervisning, samt dokumentasjon frå innsende IOPar og årsrapport.	Timetal frå vedtaka om spesialundervisning, samt dokumentasjon frå innsende IOPar og årsrapport.	Timetal frå vedtaka om spesialundervisning for HTH/HTA-elevar. Grunnskulepoeng til elevar som har fått opptak kommande skuleår.
UTREKNING	Fastsett timepris, samt fråtrekk som følgje av korleis undervisninga er organisert. Eit prosentvis fråtrekk dersom dei samla krava er større enn potten som skal fordelast.	Fastsett timepris, samt fråtrekk som følgje av korleis undervisninga er organisert.	Timepris. Friskulane nyttar egne timeprisar og reknar ut refusjonssum dei sender faktura for.	Fastsett timepris for HTH/HTA-elevar, samt fråtrekk ut frå organiseringa av undervisninga. Elles basert på grunnskulepoeng.

5.2 Hordaland fylkeskommune si finansieringsordning sett i forhold til relevant regelverk

Hordaland fylkeskommune nyttar lik modell for tildeling av midlar til spesialundervisning for elevar med særskilde behov (HTA/HTH/HT-elevar) i friskular og i offentlege skular. Friskulane og dei offentlege skulane får tildelt midlar ut fra ein grupperessurs, og tildelinga er lik uavhengig av om eleven går i friskule eller i offentlig skule. Denne modellen ivaretar etter det revisjonen kan sjå krava i lovverket om likebehandling og at midlane skal vere rekna ut på bakgrunn av talet elevar med spesialundervisning.

Modellen for tildeling av midlar til spesialundervisning for elevar i ordinære klasser, bygger på ein pott med midlar til høvesvis friskulane og dei offentlege skulane. Potten til friskulane bygger på potten sett av til dei offentlege skulane, justert for elevtalet, og er såleis proporsjonalt like stor for friskulane som for dei offentlege skulane. Det er det totale elevtalet i friskulane, og ikkje talet elevar med spesialundervisning, som ligg til grunn for berekningane av kor stor potten til spesialundervisning i friskulane skal vere.

Storleiken på potten er vidare bestemt ut frå historiske data om spesialundervisning i dei offentlege skulane, og tek difor ikkje omsyn til omfanget av spesialundervisning i friskulane. Tal frå Hordaland fylkeskommune viser at det dei siste tre skuleåra har vore ein større prosentdel elevar med

spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane, og at det i snitt er vedtak om fleire timar spesialundervisning per elev i friskulane enn i dei offentlege skulane.

Revisjonen stiller med bakgrunn i dette spørsmål ved om berekninga av potten som skal nyttast til å finansiere spesialundervisninga i friskulane, oppfyller krava i friskulelova § 3-6 andre ledd om likebehandling, og at berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning. Det faktum at det er ein høgre prosentdel elevar med spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane i Hordaland, talar etter revisjonen si vurdering mot ei ordning der Hordaland fylkeskommune nyttar den historiske potten (basert på offentlege skular sine utgifter) som utgangspunkt for berekninga av det samla tilskotet til friskular.

Så lenge det sett i forhold til det samla elevtalet gis fleire timar spesialundervisning i friskulane enn i dei offentlege skulane, vil den avsette potten til spesialundervisning i friskulane kunne gi ei lågare faktisk tildeling per time med spesialundervisning i friskulane enn den vil gi i dei offentlege skulane. Sjølv om same timepris blir lagt til grunn ved fordeling av midlane til den enkelte skule, er det i denne samanheng viktig at det blir opplyst at det kan bli gjort eit prosentvis fråtrekk dersom dei samla refusjonskrava frå friskulane er større enn potten som er sett av.

Det er difor etter revisjonen si vurdering grunn til å stille spørsmål ved korvidt modellen sikrar at friskulane ikkje kjem dårlegare ut enn dei offentlege skulane når dei skal få dekkja utgiftene til spesialundervisning, og om kravet til likebehandling reelt sett er oppfylt.

Revisjonen merkar seg at det frå fylkeskommunen si side blir opplyst at det kan vere aktuelt å søkje om ekstra midlar dersom det blir vurdert at midlane som er sett av ikkje er tilstrekkelege for å dekkje utgiftene til friskulane på ein forsvarleg måte. Ein slik praksis er likevel ikkje nedfelt i skriftlege retningsliner, og det føreligg ikkje formelle føringar for kva som er å rekne som ei forsvarleg dekking av utgiftene. Manglande skriftleggjering er etter revisjonen si vurdering ei betydeleg svakheit ved fylkeskommunen si ordning for refusjon av kostnader til spesialundervisning, både til dei offentlege skulane og friskulane. Revisjonen meiner at det faktum at retningsliner manglar, svekkar Hordaland fylkeskommune sin argumentasjon for at ordninga medfører likebehandling.

Revisjonen vil presisere at det ifølgje Kunnskapsdepartementet er opp til den enkelte kommune eller fylkeskommune å godtgjere at kravet til likebehandling er oppfylt, og leggje fram relevant dokumentasjon som kan vise dette til dømes ved eit eventuelt tilsyn.²³ Manglande skriftlege retningsliner for berekning og tildeling av refusjon bidrar etter revisjonen si vurdering til at Hordaland fylkeskommune ikkje kan dokumentere at den ordninga fylkeskommunen har vald oppfyller lovføresegna sitt krav om likebehandling.

Revisjonen meiner også at viktige prinsipp om likebehandling og transparens i offentleg forvaltning blir utfordra, når det ikkje føreligg skriftlege retningsliner som skildrar modellen i sin heilskap, berekning av refusjon til den enkelte skule, og dei vurderingar som skal gjerast i samband med desse prosessane – inkludert eventuelle kompensierende tiltak dersom disponibel sum ikkje er forsvarleg. Transparens og openheit knytt til tildelinga av midlar til spesialundervisning er viktig for å synleggjere ovanfor både friskulane og dei offentlege skulane, og ovanfor andre aktuelle aktørar, at likebehandlingsprinsippet blir ivareteke. Manglande skriftleggjering av retningsliner og rutinar medfører etter revisjonen si vurdering i tillegg ein risiko for at sakshandsaminga blir personavhengig. Utarbeiding av og openheit rundt retningsliner og rammer for finansieringa vil truleg også bidra til auka tillit frå friskulane si side, i tillegg til at det vil bidra til større grad av føreseielegheit for friskulane.

²³ Prop. 78L (2016-2017), punkt 3.5.2.

6. Konklusjon og anbefalingar

Undersøkinga viser at det er til dels store forskjellar mellom ulike fylkeskommunar sine modellar for refusjon av kostnader til spesialundervisning i friskular. Samtidig er det i regelverket ikkje stilt krav om likebehandling på tvers av dei ulike skuleeigarane – i dette tilfellet fylkeskommunane. Det avgjerande for å kunne seie at ei ordning for refusjon av friskulane sine kostnader oppfyller krava i lova, er at den sikrar likebehandling av friskular og offentlege skular innanfor den enkelte fylkeskommune. Det er heller ikkje krav om at ein fylkeskommune må nytte lik modell for å finansiere spesialundervisning i offentlege skular og i friskular, men fylkeskommunen må sikre at friskulane ikkje kjem dårlegare ut enn dei offentlege skulane når det gjeld å få dekkast kostnader til spesialundervisning.

Når det gjeld modellen som ligg til grunn for Hordaland fylkeskommune si finansiering av spesialundervisning i friskular, finn revisjonen grunn til å stille spørsmål ved om krav om likebehandling er ivareteke. Vidare meiner revisjonen det er ei vesentleg svakheit at Hordaland fylkeskommune ikkje har etablert skriftlege retningsliner som skildrar modellen og sjølve berekninga av refusjon til friskulane. Fylkeskommunen kan etter revisjonen si vurdering ikkje dokumentere at krav om likebehandling blir oppfylt gjennom modellen som blir nytta, og revisjonen meiner også at manglande skriftleggjing medfører at ordninga ikkje er tilstrekkeleg transparent og etterprøvbar.

Basert på det som kjem fram i gjennomgangen, vil revisjonen tilrå at Hordaland fylkeskommune set i verk følgjande tiltak:

- Sikrar at berekning av «pott» til refusjon av kostnader til spesialundervisning ivaretek krav om likebehandling og krav om at berekninga av midlar til spesialundervisning skal vere relatert til talet elevar med spesialundervisning
- Utarbeider skriftlege retningsliner og rutinar som skildrar modellen som blir nytta, prosessen med berekning av refusjon til skulane, eventuelle kompenserande tiltak mv.

Vedlegg 1: Høyringsuttale

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

OPPLÆRINGSAVDELINGA
Fellestenester - OPPL AVD

Deloitte AS
v/Line Margrete Johansen

Dato: 23.04.2019
Vår ref.: 2019/685-8
Saksbehandlar: birhau
Dykkar ref.:

Høyringsuttale- Vurdering av ordning for finansiering av spesialundervisning i friskular

Fylkesrådmannen takkar for godt arbeid med vurdering av ordninga for finansiering av spesialundervisning i friskular. Fylkesrådmannen har ingen merknader til rapporten.

Ingrid Kristine Holm Svendsen
Kst. fylkesrådmann

Bjørn Lyngedal
Fylkesdirektør opplæring

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Hordaland fylkeskommune
OPPLÆRINGSAVDELINGA

Agnes Mowinckels gate 5
PB 7900
5020 Bergen

Tlf: 55 23 90 00
e-post: hfk@hfk.no
www.hordaland.no

Foretaksnr. NO 938 626 367 mva.
Kontonr. 5201 06 74239

Miljøfyrtårn®

Vedlegg 2: Sentrale dokument og litteratur

Lov og forarbeider

- Kunnskapsdepartementet: *Lov om frittstående skolar (friskolelova)*. (LOV-2003-07-04-84). Sist endra 01.08.2018.
- Kunnskapsdepartementet: *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. (LOV-1998-07-17-61). Sist endra 01.08.2018.
- Kunnskapsdepartementet: Prop. 78L (2016-2017). *Endringer i friskolelova, voksenopplæringsloven og folkehøgskoleloven (dekning av utgifter til spesialundervisning i friskoler m.m.)*.

Dokumentasjon frå Hordaland fylkeskommune

- Hordaland fylkeskommune. «Informasjon om dekning av utgifter til spesialundervisning». Brev til friskulane i Hordaland fylkeskommune datert 19.09.2017.
- Hordaland fylkeskommune. «Informasjon om refusjon av utgifter til spesialundervisning». Brev til friskulane i Hordaland fylkeskommune datert 10.11.2017.
- Hordaland fylkeskommune. «Spørsmål vedkommande spesialundervisning friskular». Notat til Utval for opplæring og helse 23.10.2018. Arkivnr. 2018/13063-24.
- Hordaland fylkeskommune. «Refusjonskrav spesialundervisning våren 2018 – Kongshaug». Brev til Kongshaug Musikkgymnas datert 11.06.2018.
- Hordaland fylkeskommune. «Svar på spørsmål vedk. finansiering av spesialundervisning ved offentlege og private skular». Saksframlegg for Utval for opplæring og helse, til møte 09.04.19.

Talmateriale frå Hordaland fylkeskommune

- Oversyn over betalte midlar til friskular tre siste skuleår. Utdrag frå Excel-dokument.
- Oversyn over timetal spesialundervisning i friskular, fire siste skuleår. Excel-dokument.

Anna dokumentasjon

- Fylkesmannen i Hordaland. «Svar på spørsmål om utgifter til spesialundervisning ved friskoler». Brev til St. Paul Gymnas datert 17.08.2018.
- Utdanningsdirektoratet. «Spørsmål om tolking av friskolelova § 3-6». Brev til Fylkesmannen i Hordaland datert 24.04.2018.

Nettstader

- Utdanningsdirektoratet. «Frittstående videregående skoler for funksjonshemmede». Sist endra 20.11.2017. Henta frå: <<https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-til-private-skoler/frittstaende-videregaende-skoler-for-funksjonshemmede/>> (Lese den 25.03.19).
- Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Akershus fylkeskommune. Henta frå: <https://www.vibli.no/nb/nb/akershus/fylke/f?tid=v2018#vb_county_schools> (Lese den 25.03.19).
- Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Hordaland fylkeskommune. Henta frå: <<https://www.vibli.no/nb/nb/hordaland/fylkes--skole-og-laerebedriftsoversikt/f/12>> (Lese den 25.03.19).
- Vibli.no. Oversikt over vidaregåande skular i Rogaland fylkeskommune. Henta frå: <<https://www.vibli.no/nb/nb/rogaland/fylkes--skole-og-laerebedriftsoversikt/f/12>> (Lese den 25.03.19).

Deloitte.

Deloitte AS and Deloitte Advokatfirma AS are the Norwegian affiliates of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its network of member firms, and their related entities. DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") does not provide services to clients. Please see www.deloitte.no for a more detailed description of DTTL and its member firms.

Deloitte Norway conducts business through two legally separate and independent limited liability companies; Deloitte AS, providing audit, consulting, financial advisory and risk management services, and Deloitte Advokatfirma AS, providing tax and legal services.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500® companies. Learn how Deloitte's approximately 286,000 people make an impact that matters at www.deloitte.no.